

GUDS SVARTSJUKA KÄRLEK

Den levande Guden är en svartsjuk Gud. Uttrycket stör den moderna människan, som endast uppfattar det och "Guds vrede" som en antropomorfism. Egentligen är det ett konkret sätt att formulera en väsentlig teologisk sanning, nämligen att Gud vägrar att dela den lovprisning som tillkommer honom och ingen annan i människans hjärta. Det betyder inte alls att mänskliga känslor inte får plats, om de är i sin ordning och på rätta stället, men ingen av dem får göra anspråk på den plats som enbart han har rätt till. Det är ett sinnelag som även människan tillägnar sig när hon tar ställning för Gud. Då tillåter inte hon heller att Gud inte ges äran eller att han inte blir älskad såsom han har rätt till. Det kallas då nitälskan. Detta ord, som liksom så många andra i det nutida språket har förlorat sin kraft, borde återskänkas sin starka laddning av svartsjuka. Nitälskan är direkt förknippat med kärlek. Det är en *brinnande kärlek*, en som är snarstucken och krävande.

Det är detta sinnelag som Paulus talar om i Andra Korinthierbrevet:

Om ni ändå kunde stå ut med lite dårskap hos mig – visst gör ni det. Jag vakar över er lika svartsjukt som Gud, jag har ju trolovat er med en enda man, Kristus, och vill överlämna en ren jungfru till honom (2 Kor 11:1-2).

Aposteln har en svartsjuk känslighet beträffande de kyrkor som han har vunnit åt Kristus, som han har "trolovat" med honom, och han går inte med på att de bryter sina förlovningslöften och att det förbund som de har slutit med Kristus på något sätt skall kunna upphävas.

I detta sammanhang låter sig Skriften inspireras av den svartsjuka mellan människor som är rätt och stor i sin ädlaste form, nämligen den som råder mellan make och maka, såtillvida att de inte accepterar någon kluvenhet eller går med på att den kärlek som en gång har skänkts skulle kunna tas tillbaka eller delas. Detta är i grund och botten en ädel känsla som ger klart uttryck för den mänskliga kärlekens unika karaktär. Det är denna känsla som av Skriften förs över till den gudomliga kärlekens plan för att framställa dess krav: förbundet mellan Herren och Israels folk, mellan Kristus och själen, är också den en unik förening som är uteslutande och oåterkallelig.

Begreppet ”en svartsjuk Gud” dyker upp i Andra Moseboken (20:5) i samband med förbudet mot att göra sig avbilder:

Du skall inte göra dig någon bildstod eller avbild av någonting uppe i himlen eller nere på jorden eller i vattnet under jorden. Du skall inte tillbe dem eller tjäna dem. Ty jag är Herren, din Gud, en svartsjuk Gud.

Texten är fullkomligt klar. Att Gud är svartsjuk betyder att han inte går med på att vi någonsin gör någonting skapat till föremål för vår dyrkan: ”Du skall inte tillbe eller tjäna dem.” Han vakar svartsjukt över sin ära, som inte tillhör någon annan än honom. Det finns en hel kategori av känslor inom oss som Gud reserverar åt sig själv, som är hans och som vi absolut inte har rätt att överföra på någon skapad varelse.

Detta kommer till uttryck hos profeterna som insisterar på just detta som Gud kräver av sitt folk. Gud accepterar absolut inte att det folk som han har ingått ett särskilt förbund med och vars Gud han är skulle låta sig förföras av främmande avbilder. Denna förförelse, för att använda det ord som Skriften ofta gör bruk av, är egentligen folkets ”äktenskapsbrott” eller, med ett annat uttryck från Hesekiel, dess ”prostitution”. Denna mycket starka formulering finner vi i Hesekiel 16:38. Det är det berömda stycke som är vackrast av alla som handlar om förbundet, där Herren påminner Jerusalem (Israel) om att hon bara var ett fattigt barn som hade lämnats ensamt på marken. Han tog upp henne och gjorde henne vacker.

Ryktet om din skönhet spred sig bland folken. Den fulländades av den prakt jag höljt dig i. Viss om din skönhet och ditt rykte började du hora. Du bjöd ut dina horkonster åt alla som kom förbi. Med dina brokiga kläder bäddade du på offerplatserna och horade där (Hes 16:14). (Offerplatserna, som anspelar på avgudadyrkan, var de heliga lundar där avgudarna hyllades.)

Hur sjukt är inte ditt hjärta, säger Herren, eftersom du gör allt detta... Jag skall döma dig efter den lag som gäller för skökor. Du skall få känna av min vrede och svartsjuka (Hes 16:30-38).

Dessa ord låter oss känna hela den våldsamhet i den bibliske Gudens kärlek som besvärar fariséerna, de rationalister som kallar det för antropomorfism och hellre vill ha en alldeles

abstrakt Gud som inte stör dem och bara finns där i sin himmel. Men Skriftens Gud är inte sådan! Det är en Gud som älskar och när man älskar går man inte med på sin älskades trolöshet. Det är denna våldsamhet i Guds kärlek som visar sig här, en kärlek som inte accepterar att de själar han älskar sviker, som inte rycker på axlarna inför synden. Ty även om vi så lätt accepterar att Gud blir kränkt så gör inte han det, han accepterar inte våra synder. Enligt Guardinis stora tanke lider verkligen Gud av detta på ett gåtfullt vis. På ett sätt är det visserligen sant att Gud är utan alla passioner, men det är ändå sant att det finns någonting i Gud som motsvarar det som vi kallar "lidelse", just denna vägran att acceptera trolöshet, att gå med på den. Gud är verkligen helig och ren Gud och ingen synd kan finnas inför honom, i synnerhet inte hos de själar som han har utvalt åt sig och uppfyllt med sitt goda.

Guds svartsjuka kommer först till uttryck i hela sin våldsamhet genom straffet som Gud låter komma över den otrogna. Det är vad vi ser i kapitlet från Hesekiel och även finner hos Hosea:

Därför skall jag spärra hennes väg med törnen och resa en mur för henne, så att hon inte hittar sina stigar. Hon springer efter sina älskare men hinner inte ifatt dem, söker dem men finner dem inte. Då skall hon tänka: "Jag återvänder till min förste man, jag hade det bättre då än nu". Hon förstår inte att det var jag som gav henne säden och vinet och oljan. Jag skänkte henne det myckna silvret och guldets som de har använt till Baal (Hos 2:6-8).

Så straffar Gud sitt otrogna folk och detta är den innebörd som hela Gamla testamentet ger åt det judiska folkets lidande. Det kommer sig av denna "svartsjuka" hos Gud som inte tigger stilla inför folkets trolöshet och vill visa sin "vrede" genom den. Det som förvånar är att Gud tar vår kärlek på allvar. Det är det märkligaste man kan tänka sig! Gud fäster vikt vid att vi älskar honom, fastän det ju kunde kvitta alldeles lika för honom, eftersom han är fullkomlig i sig. Men Gud är inte likgiltig och det är detta som är så oerhört i denna gudomliga svartsjuka: att Gud anser att det är viktigt att vi älskar honom, att överlåtandet av våra hjärtan är värt någonting för honom och att han inte accepterar att vi tar dem tillbaka från honom.

Om Gud straffar sitt folk är det dock aldrig definitivt, eftersom det som egentligen intresserar honom inte är hämndens sötma; för honom har hämnden ingen sötma. Det enda han vill är att vinna våra hjärtan och omvända dem. Följaktligen är straffet aldrig mer än ett medel i hans händer för att få den trolösa att bli medveten om sin trolöshet genom det lidande som redan finns i ångern eller i prövningarna som kan komma. Vi har redan sett i det ovan citerade stycket att den trolösa börjar tänka: ”Jag vill gå tillbaka till min förste man, för jag hade det bättre då än nu.” Straffet består alltså i att få den trolösa att känna trolöshetens bitterhet och därigenom försöka få henne tillbaka. Genom sådana kärlekslistor försöker Gud, som ligger på lur i varje människans liv, vinna och ta över själen både genom prövningar och glädje.

En av de egendomligaste aspekterna av denna kärlekslist är hur Gud väcker svartsjuka. Det är av en storartad gudomlig psykologi. För att försöka få den trolösa tillbaka till sig låtsas han ha glömt henne och intressera sig för en annan så att hennes svartsjuka väcks. Det är vad vi finner i Femte Moseboken, där Gud säger:

I vrede över vad han såg förkastade Herren sina söner och döttrar. Han sade: ”Jag skall dölja mitt ansikte, jag vill se hur det går för dem då, för detta svekfulla släkte, barn som ingen kan lita på. De retade mig med sina gudar som inte är gudar, de väckte min vrede med sina beläten. Jag skall reta dem med ett folk som inte är ett folk, jag skall väcka deras vrede med vettvillingar (5 Mos 32:19-21).

När han vänder sitt ansikte från dem och ger dem intrycket att han överger dem väcker han alltså ånger inom dem över att inte längre vara Guds älskade folk.

Det är anmärkningsvärt att Paulus tar upp samma tanke i ett enastående stycke ur Romarbrevet som är avgörande för förståelsen av judendomens gåta.

Jag frågar då: kanske snavade de (judarna) för att de skulle falla? (Det vill säga: är deras avfall från tron definitivt?) Visst inte. Men när de föll blev det till räddning för hedningarna, för att detta skulle sporra deras egen avund. Om deras fall gav världen rikedom och deras nederlag gav hedningarna rikedom, vad skall då inte

deras fulla styrka ge? Men till er hedningar vill jag säga: just som apostel för hedningarna prisar jag min tjänst. Kanske kan jag väcka mina stamfränders avund... (Paulus spelar med i Guds spel! Han försöker göra judarna svartsjuka just genom att ägna sig åt hedningarna på ett sätt som väcker judarnas avund och gör att de i sin vrede över att ha blivit övergivna känner längtan efter att bli uppmärksammade) ...Ty om detta att de försköts gav världen försoning, vad skall då deras upptagande ge, om inte liv för de döda (Rom 11:11-15)?

Det är denna nitälskan, som först och främst är Guds nitälskan, och denna svartsjuka, som först och främst är Guds svartsjuka genom vilken Gud vägrar att dela sin ära med någon annan, som hans vänner i sin tur upplever i förhållande till Gud. Det betyder att när de har förstått vem Gud är vill inte de heller att hans ära skall kränkas. Att nitälska för Gud är att vägra acceptera att hans vilja inte sker, att hans namn inte blir helgat.

I Gamla testamentet finns det ett antal personer som på detta sätt ivrar för Gud. En stor representant för Herrens svartsjuka är profeten Elia. I Första Kungaboken (19:9-14) går den förföljde Elia in i en grotta och stannar där över natten.

Då kom Herrens ord till honom. Han sade till honom: ”Vad gör du här, Elia?” Han svarade: ”Jag har verkligen nitälskat för Herren, härskarornas Gud. Ty Israels barn har övergett ditt förbund, rivit ned dina altare och dödat dina profeter med svärd. Jag ensam är kvar, och de försöker ta mitt liv.” Herren sade: ”Gå ut och ställ dig på berget inför Herren.” Och se, Herren gick fram där, och en stor stark storm, som ryckte loss berg och bröt sönder klippor, gick före Herren. Men Herren var inte i stormen. Efter stormen kom en jordbävning. Men Herren var inte i jordbävningen. Efter jordbävningen kom en eld. Men Herren var inte i elden. Efter elden hördes ljudet av en svag susning. Så snart Elia hörde detta, gömde han sitt ansikte i manteln och gick ut och ställde sig vid ingången till grottan. Och se, då kom en röst till honom som sade: ”Vad gör du här, Elia?” Han svarade: ”Jag har verkligen nitälskat för Herren, härskarornas Gud. Ty Israels barn har övergett ditt förbund, rivit ned dina altare och dödat dina profeter med svärd. Jag ensam är kvar, och de försöker ta mitt liv.”

Så visar sig Herren för den som svartsjukt vakar över hans ära i en svag susning, liksom ett uttryck för hans enkla och andliga väsen. ”Jag ensam är kvar, och de försöker ta mitt liv.” Dessa ord tas upp i Nya testamentet och används av Paulus för att beteckna de få judar som har förblivit Jesus trogna (Rom 11:2-4). Medan hela folket har övergett förbundet har vi ensamma stått kvar, men just därför att vi ensamma står kvar finns det ändå en rest av Israel som fortsätter att försvara Guds rätt och vara trogna hans förbund.

Nitålskan finns med också i en särskilt betydelsefull psaltarvers. Det är Psalm 69:10: ”Brinnande iver för ditt hus har förtärt mig, dina smädares smädelser har fallit över mig.”

Låt oss först lägga märke till detta fantastiska slut: ”Dina smädares smädelser har fallit över mig”. Psalmisten känner själv det förakt som Gud utsätts för. Viktigast är dock att det första stycket är just de ord som Jesus använder i Johannesevangeliet (2:11-17) när han driver ut växlarna ur templet:

Judarnas påskfest närmade sig och Jesus gick upp till Jerusalem. I templet stötte han på dem som sålde oxar och får och duvor och dem som satt där och växlade pengar. Han gjorde en piska av repstumpar och drev ut allesammans ur templet med deras får och oxar. Han slog ut växlarnas pengar och välte omkull deras bord och till dem som sålde duvor sade han: ”Bort med allt det här! Gör inte min faders hus till en saluhall.” Och hans lärjungar kom ihåg att det står skrivet: ”Lidelsen för ditt hus skall förtära mig.”

Man får inte tillåta att Guds hus, Guds tempel, blir en plats för penningtransaktioner, att Guds Kyrka blir till ett företag med egna intressen av ett eller annat slag, att hennes helighet urvattnas. Kristus accepterar inte att hans faders hus profaneras. Och templet är, som vi vet, genom hela Skriften en bild för Kyrkan. Här handlar det inte så mycket om templet byggt av sten som om templet byggt av levande stenar, kyrkans tempel. Kristus godtar inte att hans tempel skändas och han är alltid redo att ta till evangeliets piskor för att driva ut handelsmännen.

Det finns någonting som vi inte helt förstår i denna gudomliga vrede och denna gudomliga kravfullhet. Vi har alldeles för lätt för att acceptera att Kyrkan är smutsig och

kristendomen medioker, vi är alldeles för vana vid det, medan en själ som brinner av iver inte accepterar någonting sådant. Det är vad Péguy säger i sin *Jeanne d'Arc*: ”Det är någon som aldrig har sett mellan fingrarna på någonting.” Man kan inte gå med på de kristnas synd och trolöshet. Kyrkan är Kristi obefläckade brud och skall förbli så. ”Jag har trolovat er med Kristus, som en ren jungfru.” Kan ett kristet hjärta tolerera att förförare, vilka de nu må vara, vilseleder just den rena jungfrun trolovad med Kristus eller att en människa vänder sig bort från tron därför att hon lyssnar till falska profeter? Det kristna hjärtat såras djupt och vill inte vara med om det, accepterar det inte, uthärdar det inte. Det är denna känsla som driver Paulus rakt igenom hela det Andra Korinthierbrevet. Han älskar dessa korinthier som sina barn, som dem han har skänkt åt Kristus. Men nu har falska profeter besökt Korinth och bundit själarna med vackra ord och Paulus känner inte igen dem längre, han kan inte återfinna sina barn. Samstämmigheten har försvunnit, det har fallit en skugga mellan dem och också mellan Kristus och dem. Och detta är någonting som han inte accepterar. Han är alldeles vansinnig och vissa stycken av episteln verkligen brinner av lidelse, som om den gudomliga svartsjukans stora våldsamhet har tagit Paulus hjärta i besittning.

Hos Gud är detta någonting som alltid kommer tillsammans med stor barmhärtighet, som Jacques Rivière så fint uttrycker det: ”på en gång ett enormt krav och ett enormt överseende.” Men det enorma överseendet kan aldrig komma utan det enorma kravet, vilket betyder att båda måste komma samtidigt. Naturligtvis skall man förlåta sju gånger sjuttio gånger, och Gud är beredd att förlåta de värsta syndare, men det betyder inte att man går med på synden. Även om somliga påpekar att Jesus umgicks med syndare och glädjeflickor så fanns det i honom inte det minsta samförstånd med syndarnas och glädjeflickornas synd. Det är en illusion att tro att man kan vinna syndaren genom att acceptera synden. Samtidigt betyder inte detta att man inte kan hysa stor kärlek för och ha stort överseende med syndare, äga barmhärtighet utan slut, men det är en barmhärtighet som är värd någonting bara om den är liksom orubblig. Det enda som gör dem vi älskar gott är när de känner att vi i grund och botten är orubbliga, och det som de uppskattar i oss är att vi kan göra motstånd. Då är vi nämligen annorlunda än de och representerar annat än vad de själva är, vilket de ofta har nog av. Vad de väntar sig av oss är att kunna fortsätta att beundra oss, även om den beundran de kan ha för oss tar formen av en ständig anklagelse – de tycker om den anklagelsen och det är vad de väntar sig av oss.

Vi kan nu vända tillbaka till det stycke i kapitel 11 som vi började med och där ordet svartsjuka rymmer hela det Gamla testamentets rikedom.

Om ni ändå kunde stå ut med lite dårskap hos mig (han kommer inte längre att tala förnuftigt, utan som en som är vansinnig av kärlek) – visst gör ni det. Jag vakar lika svartsjukt över er som Gud, jag har ju trolovat er med en enda man, Kristus, och vill överlämna en ren jungfru till honom. Men jag är rädd att liksom ormen överlistade Eva med sin slughet, så skall också era tankar förföras och lockas bort från uppriktigheten och renheten gentemot Kristus. Ty om någon kommer och förkunnar en annan Jesus än den ni en gång fick eller ett annat evangelium än det ni tog emot, då står ni gladeligen ut med det. Jag menar att jag inte på något vis är underlägsen dessa väldiga apostlar (och han anklagar sig själv: det är hans fel att de har brustit i trohet, han har inte gjort tillräckligt starkt intryck på dem, det är därför att han har så många brister som han inte har lyckats vinna över dem). Var det rent av en synd jag begick när jag gjorde mig ödmjuk för att ni skulle upphöjas och förkunnade Guds evangelium för er utan ersättning? Andra församlingar har jag plundrat genom att ta betalt av dem för att inte ligga er till last. Vid Kristi sanning som är i mig: min stolthet över detta skall ingen kunna ta ifrån mig. (Han förtärs av oro över att det kunde vara hans fel. I så fall tänker han säga vad han tänker, eftersom korinthiserna i vilket fall låter sig förledas av falska profeter). Ni finner er i att man förslavar er, äter er ur huset, kuvar er, hunsar er, slår er i ansiktet. Till min skam måste jag säga det...

Om jag hade vetat att ni skulle låta er behandlas så av falska profeter skulle jag ha varit mindre noggrann med er och jag skulle ha sagt er allt jag tänkte och ställt större krav på er med en gång. Jag har varit för svag med er, jag borde ha visat större kraft och ställt större krav på er. Det är därför som ni har låtit er vilseledas av falska profeter. Men så här kan det inte fortsätta.

Jag har varit som en dåre. Ni har tvingat mig till det. Istället borde ni ha fört min talan, för jag är inte på något vis underlägsen dessa väldiga apostlar. Jag skall med glädje offra allt, ja, offra mig själv för att rädda er. Och om jag blir mindre älskad för att jag älskar mer? Det gör detsamma...

Det fantastiska med det här stycket och det som är viktigast för oss med tanke på den apostoliska iverns krav, det är att Paulus på något sätt helt och hållet identifierar sin sak med Guds, det vill säga att dramat mellan korinthiserna och Gud också är ett drama mellan honom och korinthiserna. Han kan i själva verket inte ha något naturligt förhållande till dem annat än om de har frid med Gud och förblir trogna. Detta visar sig tydligt i brevets början (2:1-4) där Paulus helt enkelt tömmer sitt hjärta och liksom lägger fram hela det missförstånd som har uppstått mellan dem.

Jag har nämligen föresatt mig att inte komma till er med bedrövelse igen. För om jag gör er bedrövade, finns det då någon som kan göra mig glad? Jo, den som har blivit bedrövad genom mig. Jag skrev som jag skrev för att slippa komma och bli bedrövad genom dem som borde vara mig till glädje, och jag var övertygad om att min glädje är allas er glädje. I svårt betryck och med tungt hjärta, ja, gråtande, skrev jag till er, inte för att göra er bedrövade, utan för att ni skulle förstå vilken kärlek jag hyser till just er.

Det liknar nästan känslomässiga komplikationer, men det är rakt igenom övernaturligt, rent gudomligt. Paulus vill egentligen att korinthiserna skall glädje honom när han kommer till dem, men eftersom de har varit trolösa måste han först bedröva dem, han måste göra dem ledsna genom att tala om för dem vad han tycker. Samtidigt vill han att de förstår att han bedrövar dem för deras eget bästa och för att de skall omvända sig. Följaktligen är det inte för att han inte älskar dem som han bedrövar dem, utan tvärtom därför att han älskar dem och vill deras bästa. Han själv lider av att korinthiserna inte har förstått detta och är irriterade på honom.

Här möter vi den grundläggande insikten att sann kärlek måste göra oss i stånd att missbehaga dem vi älskar när det är för deras eget bästa. Det är hela dramats mittpunkt. Paulus måste bedröva korinthiserna därför att han måste påminna dem om deras uppgift och anklaga dem för deras trolöshet.

Ty även om jag gjorde er bedrövade med mitt brev, så ångrar jag det inte. Först ångrade jag det kanske, jag inser ju att brevet bedrövade er...

Han var ängslig för att han kanske hade gått för hårt fram, men vet nu att det ordnade sig och ångrar det inte längre.

Men nu gläder jag mig, inte över att ni blev bedrövade, utan över att sorgen ledde till omvändelse. Ni blev ju bedrövade på det sätt som Gud vill. En sorg efter Guds vilja leder till en omvändelse som ger frälsning.

Vi kan nu se ordningsföljden i de känslor som Paulus har genomlevt. Korinthierna har varit trolösa. Paulus har djupt upprörts av det. Han har tillrättaviserat dem, men korinthierna har till att börja med tagit åt sig. Paulus har undrat om han har gått för långt. Men korinthierna har till slut begripit förmaningarna. De har gjort bot. Då kan Paulus verkligen möta dem på nytt och han återfinner friden och glädjen med dem.

Vad som frapperar är den totala osjälviskheten. ”Jag har trolovat er med Kristus, som en ren jungfru.” Vi minns vad aposteln Johannes säger om Johannes döparen: brudgummen gläder sig när han hör brudgummens röst. Tanken är densamma. Aposteln söker ingen egen vinning. Han är helt enkelt svartsjuk med Guds svartsjuka, det vill säga att det enda som betyder någonting för honom är att själarna älskar Gud. Det är bara därför att han inser att de har vänt sig bort från Gud på grund av dåligt inflytande som han känner att han måste bekämpa detta inflytande för att befria dem från det. Han måste träda fram själv i denna kamp och lyfta fram det som hör till hans person, men man känner att han inte tycker om det, för han vill inte ha någonting för sig själv, allt han vill är att själarna skall höra till Kristus. Om hans församlingar är trogna är han själv fullkomligt nöjd och begär ingenting mera. Det övriga gör honom detsamma. All hans lön ligger i detta. Ingenting kunde vara mera främmande för Paulus än ett visst slags dominans som är en karikatyr av den sanna iveren. Denna måste rymma tillräckligt stor kärlek till själarna för att kunna glädja sig åt deras bästa även när det kommer genom en annan. Det är det som räknas och det är den osjälviska kärlekens tydligaste kännetecken.

Jean Daniélou